FENOMÉN BÍLÉ KARPATY

Vše, co potřebujete vědět
o přírodním ráji na pomezí
Moravy a Slovenska

VLASTIMIL HELA

nastole

Fenomén Bílé Karpaty

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Vlastimil Hela
Fenomén Bílé Karpaty – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Závidím nebeskému ptactvu,
vznáší se v povětří nad krajinou Bílých Karpat,
vidí krásu,
kterou si stěží mohu představit.

Věnuji obyvatelům i návštěvníkům Bílých Karpat.

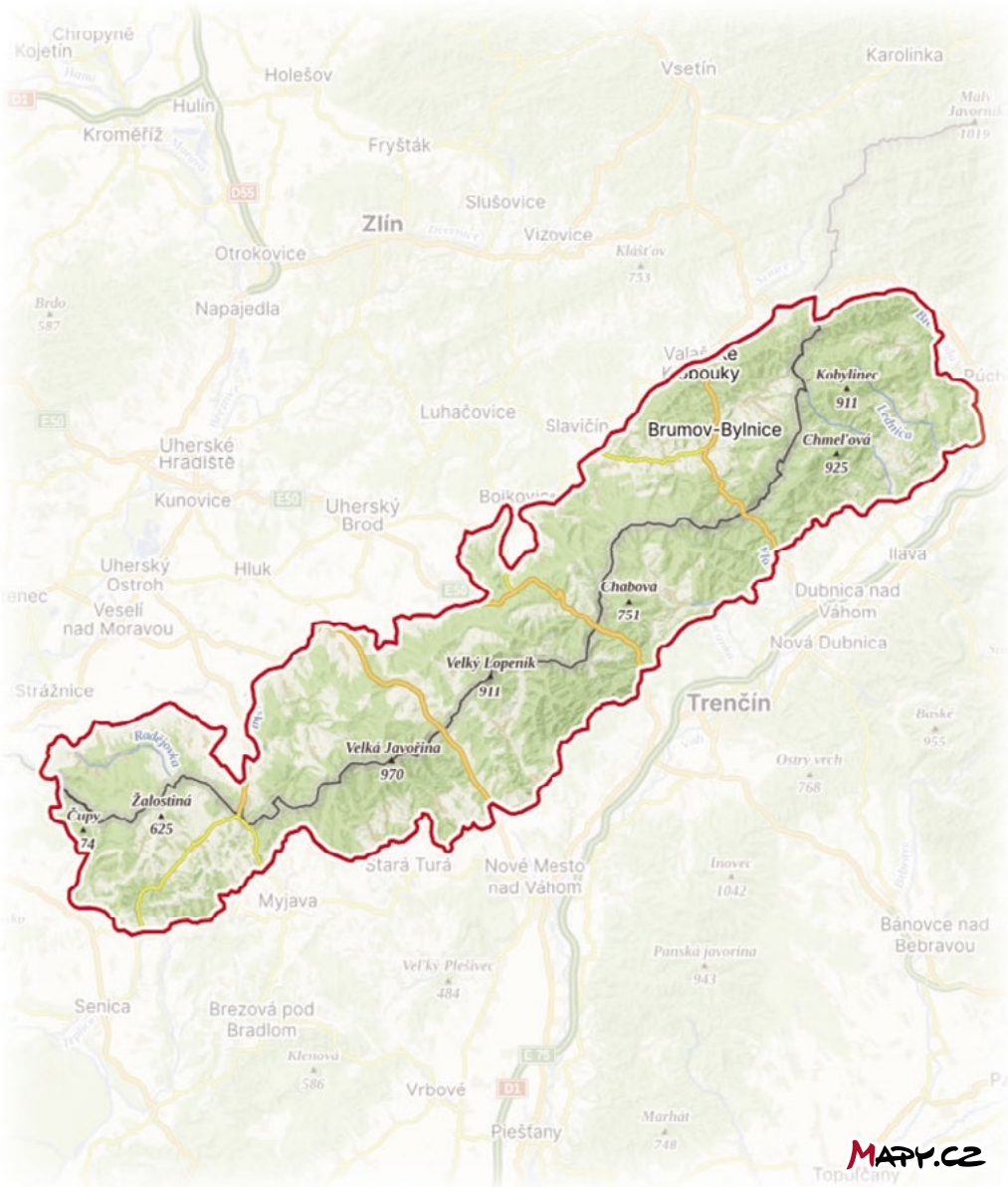
Chropyně
Kojetín
Holešov
Hulín
Kroměříž
Fryšták
Vsetín
Karolinka
Zlín
Slušovice
Vizovice
Otrokovice
Napajedla
Luhačovice
Slavičín
Brumov-Bylnice
Kobylinec
911
Chmeľová
925
Uherské Hradiště
Kunovice
Uherský Brod
Hluk
Uherský Ostroh
Veselí nad Moravou
Chabová
751
Dubnica nad Váhom
Nová Dubnica
Velký Lopeník
911
Trenčín
Strážnice
Radějovka
Velká Javořina
970
Žaloštiná
625
Čupy
74
Stará Turá
Nové Mesto nad Váhom
Myjava
Bánovce nad Bebravou
Senica
Brezová pod Bradlom
Vrbové
Piešťany
Topoľčany
MAPY.CZ

Obsah

Fenomén Bílé Karpaty	6
Bílé Karpaty – orchidejové hory	10
Historie lidské přítomnosti v Bílých Karpatech	29
Krajem Uprků a oskeruší	41
Horňácko	66
Podbradlanský a podjavorinský kopaničářský kraj	84
Hluk obdařený legendou	90
Stráňanský fašank a květňanské sklo	96
Velká Javořina	109
Bojkovice, centrum světlovského panství	122
Letecká bitva nad Bílými Karpaty	132
Partyzánské hnutí na slovenské straně Bílých Karpat	138
Čarovné Moravské Kopanice	140
Bošácká dolina, Holuby a slivovica	158
Zálesí, též Luhačovské Zálesí	166
Kdyby tisíc Hostětínů…	176
Obec, podle které má jméno Komenský	182
Bílé Karpaty od severu	191
Bělokarpatské železnice	210
Bílými Karpaty po svých…	215
Závěrem	224

Fenomén Bílé Karpaty

Už jenom pár schodů, pomyslel jsem si, a nadechnu se. Měl jsem dost stísněných chodeb starého hradu, chtělo se mi uvolnit jeho urputné sevření a vznést se ve volném prostoru svobodně jako pták. Pohled ze střechy věže byl úchvatný. Jenom vzlétnout nad zalesněnými svahy buchlovských hor a pak dál plachtit Pomoravím až k horám lemujícím výhled na východním obzoru. Zahleděl jsem se tam.

Co asi napadlo pravěkého poutníka, když prošel stezkami od západu a nabídl se mu podobný výjev jako mně? Je za tím pásem tajemně vypadajících kopců, jimž se dnes říká Bílé Karpaty, ještě něco jiného, anebo tam svět končí? Lákalo ho poznat jejich přitažlivé mysterium i přes respekt k horským bohům?

Možná ale jenom mlčky zíral a kochal se. Tak jako mnozí současníci, když po pradávných stezkách pořád ještě dost hlubokými lesy vystoupají na hřebeny, posedávají na rozkvetlých loukách a nechávají se unášet výhledy z odlesněných vrcholů. Žasnou nad malebností zdejší krajiny. Ta je tisíciletým dílem přírody. A také lidí, osadníků, z nichž se stávali sadaři, zemědělci, sedláci. Tak dlouho kultivovali krajinu, káceli stromy, překopávali půdu, kosili louky, až je hory za jejich dřinu odměnily. Svojí urputností a vytrvalostí měnili horský prostor kolem sebe ke svému obrazu tak, aby v něm mohli nejen přežít, ale i prožívat šťastné životy. Nebyl to souboj s neprostupnými lesy, hlubokými údolími a vysokými kopci, ale spíš trpělivé hledání harmonie a rovnováhy s vědomím, že právě lesy, potoky i půda jsou zdrojem jejich přežití a není možné je zničit, jak to bývá v soubojích s jedním vítězem. Už nikdo nezjistí, nakolik byl jejich přístup dílem rozumu, magické zkušenosti, anebo prosté pokory. Jednali mnohem vyváženěji než bezohledně si počínající dnešní chamtiví lidé v jiných koutech planety.

Zdá se, že onen respekt dávných předků k přírodě se otiskl v krajině a setrvává tam dodnes. I proto je v Bílých Karpatech pořád dobře místním a nadchnou i návštěvníky, ať už přicházejí odkudkoliv. Na loukách posetých remízkami, u osamocených statných dubů a lip, v tichých lesích je naplní pocit, že taková krajina nikde nekončí a proměnila se v nebe na zemi. A nechce se jim vracet tam, odkud přišli.

Krajinný ráz střední a severní části Bílých Karpat je dotvářen poměrně řídkým osídlením pasekářského či kopaničářského typu a zachovalou architekturou celých obcí v širším okolí Starého Hrozenkova na Moravských Kopanicích. Centrální části pohoří jsou zahrnuty do slovenské chráněné krajinné oblasti Biele Karpaty, na kterou na české straně navazuje chráněná

krajinná oblast Bílé Karpaty. Zasahuje do okresů Hodonín, Uherské Hradiště a Zlín. Rozkládá se v pásmu dlouhém přibližně 80 km, na české straně od Sudoměřic na jihu po Poteč u Valašských Klobouk na severu. Na Slovensku je to od Skalice po Púchov.

Fenomén Bílých Karpat nespočívá jenom v přírodě samotné. Na kopcích i v hlubokých údolích s drobnými i většími potoky vznikala odlehlá sídla, v nichž se život odvíjel pod různými vlivy odděleně. I přesto, že jsou od sebe doslova „za kopcem". Tak se vytvořily zajímavé a v mnoha ohledech unikátní etnografické oblasti s bohatými, pečlivě udržovanými svérázными tradicemi. Jiné zvyky, kroje i odlišnosti v nářečí jsou na západním okraji Dolňácka, v horňáckých vesnicích v okolí Velké nad Veličkou nebo slovenskými národními buditeli 19. století ovlivněném okolí Myjavy. Svérázными národopisnými oblastmi jsou Moravské Kopanice a Bošácká dolina. Do okolí Valašských Klobouk zasahuje jižní Valašsko, k němu přiléhá Zálesí se známými lázněmi v Luhačovicích.

Živá tradice v Bílých Karpatech dodnes ožívá při oslavách různých svátků, které provázejí folklorní slavnosti s hudbou, tanci i úchvatnou barevností rozmanitých krojů.

Mnohé z příběhů spojených s osudy místních obyvatel, byť mnohdy tragických, svým významem přesáhly hranice pohoří, které se táhnou na obou stranách současné česko-slovenské hranice přibližně v prostoru u Skalice a Petrova na jihozápadě, kde mezi vinicemi s pohárem vína v ruce naše putování za duší Bílých Karpat začneme, a Valašskými Klobouky na severovýchodě. Tam je štamprlí slivovice zakončíme.

Nahlédneme přitom do života místních obyvatel i velkých osobností, které svým významem zdejší prostor přesáhly. Seznámíme se s příběhy, které se tu odehrály, i s přírodními zajímavostmi Bílých Karpat, abychom je poznali jako fenomén, jehož kouzlo stojí za to zažít osobně.

Čtěte tuto knihu jako inspiraci k dalšímu poznávání. Je toho v Bílých Karpatech daleko víc, než se vešlo na její stránky.

Přeji vám – jako čtenářům i jako poutníkům – krásné, až mysteriózní zážitky.

Vlastimil Hela, 26. února 2024

↑ *Moravské Kopanice. Krajina ve střední části Bílých Karpat v okolí Vyškovce s typickým roztroušeným osídlením. Vlevo masiv Velkého Lopeníku s Lopenickým sedlem.*

Bílé Karpaty – orchidejové hory

„Jsme jako ostrovy v moři, na povrchu oddělené, ale spojené v hlubinách."
William James (1842–1910),
americký filozof, psycholog a pragmatik

VŠE PODSTATNÉ SE UKRÝVÁ POD POVRCHEM

Každá krajina má více dimenzí. Její malebnost bývá pastvou pro oči, cítíme její vůně v hlubokých lesích i na provoněných loukách, slyšíme švitořící ptactvo i zurčící potoky, vychutnáváme si dráždivé chutě borůvek a malin. Završením je dotek bosé nohy na generacemi prošlapaných lesních stezkách a smytí poutnického prachu v ranní rose nebo zurčícím potůčku. Jenže putování krajinou přináší i něco navíc. Zůstávají pocity, prožitky, radostné emoce i slastná únava po vystoupání na vrchol kopce, vysokou horu, klikatou cestou hlubokým lesem mezi kořeny starých stromů. A také to, co smysly neobsáhnou, protože v krajině, podobně jako u člověka, se to „podstatné ukrývá pod povrchem", pomůžeme-li si slovy kněze a hudebníka Svatopluka Karáska.

Lidé se od úsvitu svých dějin učili od přírody. Ostatně, kde jinde tomu před desítkami tisíc let mělo být. Nebyli od ní ani fyzicky, ani duchovně odděleni a podobně jako domorodé kmeny v neprostupných pralesích, kam ještě nedospěla žádná z „vymožeností" tohoto světa, vnímali se jako součást přírody, která má fyzické tělo, ale i smysly nezachytitelnou duši. Zdá se, že současní nepralesní lidé někde udělali chybu, kterou se snaží stále technologicky komplikovanějšími prostředky nahradit. Je vůbec šance obnovit něco z původního přírodního instinktu jinak než návratem k odkazu našich předků, kteří žili přírodou?

Představme si, co asi udělali Keltové předtím, než i v Bílých Karpatech porazili strom. Rituálně ho uctili, poklonili se mu, třeba mu i dali jméno, požádali o odpuštění, že jej skácí. Komunikovali s ním stejně jako s jinými přírodními prvky: skálami, horami, potoky, studánkami. Považovali je totiž za posvátné.

Letitá magická interakce člověka s přírodou, vnímanou nejenom smysly, vytvořila její aktuální energetický obsah, který i v dnešních lidech putujících s otevřenou myslí krajinou vyvolává silné pocity. Příjemné i nepříjemné.

Bílé Karpaty k takovému zkoumání i prožívání přímo vybízejí. Ony prastaré vzorce jsou v nich zachovány a poutník k nim může najít přístup, aby tak obnovil mysterium ztraceného spojení.

NAHLÉDNĚME HLOUBĚJI DO NITRA KRAJINY

Bílé Karpaty v době, kdy ještě žádný název neměly, stejně jako okolní území dnešní Moravy nebo Slovenska, byly od poslední doby ledové z velké části porostlé hlubokými lesy. Mezi nimi, tam, kde se ve velkém neuchytily stromy anebo jim to původní, volně žijící pratuři nedovolili, vznikaly louky. Pravděpodobně tak námi sledované pohoří vypadalo ještě před tisícem let. Protínaly je jenom nečetné kostrbaté stezky vedoucí průsmyky.

První osadníci krok za krokem zasahovali do krajiny a měnili její tvář i kvalitu nejenom fyzickými zásahy, ale také magickými rituály, jak jim velel jejich model prožívání světa. Vytvářeli posvátné prostory a svatyně, pravděpodobně daleko dřív než hradiska nebo jiná opevněná

↑ *Prastarý ráz krajiny se zachoval na mnoha místech. Jedním z nich je národní přírodní rezervace Čertoryje na katastru obce Kněždub.*

místa. Záleželo na pokoře, trpělivosti a duchovní zralosti osadníků, zda krajina bude po jejich působení malebná a harmonická, nebo nevlídná a odpudivá. Dokud v lidech přebýval onen magický přístup jako forma komunikace s přírodou, uctívali zemi jako Bohyni. Jejich pokora byla výrazem úcty i strachu z nežádoucí odezvy.

Můžeme se domnívat, že právě to se stalo i v Bílých Karpatech, které připomínají velký park a jsou přezdívané i orchidejovými horami. Na několika místech tu stále přežívá pradávná lesní divočina. Jejich současná tvář i energie jsou odrazem vytrvalého působení člověka, který s úctou obdělával půdu, nezdolně kultivoval zdravé lesy a udržoval bohatost lučního porostu. Dávní obyvatelé si pokorným počínáním posvětili krajinu a ta se stala krajinným chrámem. Jejich přístup byl vyváženější než bezohledné zásahy pyšných současníků, jejichž majetnický postoj ospravedlňuje nenahraditelné ničení přírody.

Stopy neolitického modelu krajinného chrámu najdeme i v Bílých Karpatech. Dává jim stejně jako evropské krajině osobitý ráz až do dnešních dnů.

Model prožívání světa se časem změnil a převládl racionální přístup. Prastaré svatyně pro člověka dnešní doby ztratily smysl a upadly v zapomnění.

Avšak s nadcházející epochou se ukazuje jejich nová, velmi důležitá role. Procitá zájem o neviditelnou sílu přírody. Proměny Země od lidí vyžadují, aby se učili vnímat skryté úrovně skutečnosti a komunikovat s nimi. Bílé Karpaty jsou k tomu ideálním místem. Proto se i sem lidé čím dál víc vydávají. Navíc jsou chráněnou krajinnou oblastí a to zmírňuje sobecké působení člověka na udržitelnou míru. I tak se v lesích, na kopcích a horských loukách stalo mnoho nedobrého.

PŘÍRODA BÍLÝCH KARPAT

Pradávný poutník nevěděl to, co díky geologii víme dnes. Už od mladších třetihor se ze Srbska na jihovýchodě Evropy přes Rumunsko směrem na severozápad táhne oblouk rozsáhlého Karpatského pohoří. Patří do něj nejenom Vysoké Tatry, ale i Beskydy, Javorníky, Malé Karpaty a také nejmalebnější z karpatských horstev – Bílé (slovensky Biele) Karpaty, které s osídlováním zdejší krajiny vytvářely přirozenou hranici po staletí oddělující lidská společenství dnešní Moravy a Slovenska. Jsou také symbolem vzájemnosti Čechů, Moraváků a Slováků.

To, co bývá v každé krajině patrné na první pohled, jsou kopce a hory. Podle nich se orientujeme, putujeme na jejich vrcholy, pozorujeme z nich krajinu a také se tam dokážeme ztišit a naslouchat. Následujeme naše předky, pro které měly kultovní a magický význam. Platí to i pro pohoří Bílých Karpat, které tvoří, jak také jinak, mělká i hluboká údolí a hory. Jenom

↑ *Vrcholem Velkého Lopeníku (911 m n. m.) prochází státní hranice. Od roku 2005 tady stojí rozhledna s výhledy na Bílé Karpaty, Vizovické vrchy, Beskydy, Chřiby. Míří sem značené trasy z Březové, Lopeníku, Nové Bošáce i Mikulčina vrchu.*

některé z nich tu ale sahají nad osm set metrů. Jejichž hlavní hřeben se táhne podél státní hranice, která prochází vrcholem bělokarpatské královny **Velké Javořiny**. Vedle této předky uctívané, až kultovně mystické nejvyšší hory (970 m n. m.) jsou v Bílých Karpatech další čtyři devítistovky: **Chmeľová** (925 m n. m.), **Jelenec** (925 m n. m.), **Velký Lopeník** (911 m n. m.) a **Kobylinec** (911 m n. m.). Ty ostatní jsou spíše kopci, vzniklými erozí původních pískovců, slepenců a jílovců z období před asi 60 miliony let. Dost času na to, aby se v úrodnou půdu proměnila i skála. Už jenom na několika místech se v reliéfu krajiny objevují skromné zbytky skalních útvarů z odolného bílého vápence, které pocházejí z jurských usazenin: **Dolné bradlo**, **Horné bradlo**, **Krasín**, **Sokolí kameň**, **Vršatské bradlá**. To ony pravděpodobně daly karpatskému pohoří přívlastek Bílé. Na starých mapách, počínaje tou Komenským vydanou v Amsterodamu roku 1624, užívají jejich autoři název *Montis Carpeti Pars*, volně přeloženo jako *část karpatského horstva*. Teprve ve školní mapě dr. Karla Schobera z roku 1888 je uvedeno označení Bílé Karpaty.

Celá oblast patří do povodí řek Moravy a Váhu, které se vlévají do Dunaje. Největšími přítoky Váhu jsou Vlára, Biela voda, Klanečnica, Bošáčka, Drietomica. Do Moravy vtéká Olšava, Chvojnica, Myjava, Velička, Okluky.

Bílé Karpaty jsou staré hory a stáří bývá od nepaměti spojováno s moudrostí. Moudrá byla i jejich kolonizace, při níž se přeměnily na kulturní krajinu středověku se sídly, poli, loukami a pastvinami.

V historii docházelo v Bílých Karpatech k rozsáhlým odlesněním, díky tomu jsou typickým prvkem zdejší unikátní krajiny, vedle rozsáhlých listnatých a jehličnatých lesů v severní

↑ *K udržení druhové bohatosti bělokarpatských luk je nutné porosty pravidelně kosit a seno odstraňovat. V přírodních rezervacích a památkách je snaha provádět to ručně.*

↑ *Druhově bohaté bělokarpatské louky.*

a centrální části pohoří, tisíce hektarů jedinečných květnatých luk s roztroušenými dřevinami, pozoruhodné bohatostí rostlinných společenstev s vysokým zastoupením kriticky ohrožených druhů rostlin. Díky tomu patří k nejcennějším lučním biotopům Evropy a jsou studijní plochou mimořádného významu s druhově nejbohatšími loukami na světě. Na ploše jednoho čtverečního metru tady bylo zaznamenáno až 82 rostlinných druhů. Nezřídka tu spolu rostou druhy suchomilné a světlomilné s druhy náročnými na vlhkost a vyhledávajícími polostín i druhy vyloženě lesními.

Dnes, po více než sto padesáti letech botanických průzkumů, se Bílé Karpaty řadí k botanicky nejlépe probádaným částem střední Evropy. Dosud tady bylo zaznamenáno přes 1 500 rostlinných druhů. Některé z nich bohužel nepřestály zvyšující se tlak civilizace a v průběhu 20. století vymizely. Díky odlehlosti kraje, práci mnoha hospodářů a dnes již více než čtyřicetiletému snažení ochránců přírody se mnoho z nich dožilo současnosti. I některé už dávno oplakané se podařilo v posledních desetiletích znovu potvrdit. Nadto jsou postupně objevovány nové, nejčastěji zavlečené s postupující globalizací, ale vzácně také původní, dosud přehlížené. Mozaiku lesů, luk a zahrad dotvářejí i zachované ovocné sady se starými odrůdami ovocných dřevin.

Přírodní i kulturní faktory tak vytvářejí z Bílých Karpat území mimořádně cenné i v evropském kontextu. Staly se pojmem především jako území s nejvyšší diverzitou a s velkým výskytem orchidejí ve střední Evropě.

Ikonami místní květeny nejsou jenom zmíněné tajemné luční orchideje, ale i desítky dalších druhů bylin v lesních podrostech a divoká směs lučních rostlin, které se v České republice jinde nevyskytují nebo které mimo Bílé Karpaty rostou pouze výjimečně.

ORCHIDEJOVÉ HORY

„Člověk jako druh má zvláště blízký vztah k loukám… To může vysvětlit potěšení, které na nich mnozí z nás nacházejí."

Jonathan Mitchley

Setkání člověka s Bílými Karpaty je úžasný příběh, v němž se ve vzájemné symbióze prolínají příroda a lidé, kteří přeměnili divoké hory na kvetoucí zahradu, do níž se tu a tam nesměle zařezávají osídlená údolí, louky a pole s remízkami i solitérními stromy a snad i relikty keltských posvátných hájů. Je to unikátní krajina na moravsko-slovenské hranici, s neobyčejně pestrou přírodou, jedinečnými květnatými loukami s mohutnými soliterními duby,

↑ *Vstavač vojenský, Orchis militaris.*

↑ *Prstnatec bezový, Dactylorhiza sambucina.*

rozsáhlými lesními porosty i vápencovými bradly. Udržela si prvky původního pasekářského osídlení, včetně lidových tradic a kultury. Mozaika lesů, luk a zahrad, doplněná ovocnými sady se starými odrůdami ovocných dřevin.

Na dlouhodobě pastvou nebo kosením udržovaných loukách najdeme druhy, které jinde nejsou nebo byly považované za vyhynulé. Je to ráj orchidejí. Ty jsou pro svou krásu a majestátnost nazývány „královnami květin". Přitom samotný název „orchidej" nijak vznešený není – pochází z řečtiny (*orchis*) a znamená „varle". Důvodem pro toto neobvyklé jméno je tvar podzemní hlízy rostliny. Orchideje jsou jednou z nejrozmanitějších čeledí rostlin. *Orchidaceae*, běžně nazývané *orchideje*, se skládá ze stovek rodů a tisíců druhů květin. Ačkoliv se jedná o tropické květiny, některé z nich zázračně rostou i v Bílých Karpatech.

Na jaře opanují louky petrklíče a pampelišky, které se žlutou barvou květů snaží získat pozornost opylovačů. Poté vykvete orchidej, vybledle žlutý vstavač bledý, a stává se králem louky. Následuje vstavač vojenský, pětiprstka mnohokvětá, bradáček vejčitý nebo na Mikulčíně vrchu prstnatec Fuchsův.

Poutník se v krajině, kde se střídají louky protkané remízkami, osamocenými vysokými duby a lesy, může cítit jako v pohádce, z níž se mu nechce vracet tam, odkud přišel. Mám pocit, že malebná krajina nikde nekončí. To jsou Bílé a Biele Karpaty!

JAK KARPATY K NIZOZEMCI PŘIŠLY

Zachování unikátní přírody Bílých Karpat vyžaduje ohleduplnost návštěvníků i promyšlené zásahy odborníků. Zdejší krajinu zkoumají ochránci přírody, vědci i univerzity, aby pochopili, čím může člověk přispět k trvalému udržení současného stavu i jeho zlepšování nápravou necitlivých zásahů v minulosti. Pomáhají studenti, dobrovolníci, nadšenci a odborníci, kteří propadli fenoménu Bílých Karpat. Jedním z nich je i Nizozemec **Jan Willem Jongepier**.

Rodák z nizozemského města Vlissingen vystudoval stavební inženýrství. Vyučoval matematiku, fyziku, mechaniku, biomechaniku a informatiku na vyšší technické škole v rodném městě. Ještě jako student se dostal do Československa poprvé v roce 1971. V následujících letech se sem vracel a navázal další kontakty, mimo jiné v Hrubé Vrbce na Horňácku. To byl jeho první kontakt s Bílými Karpaty, ve kterých ho velmi zaujala bohatost místní květeny. Tam také v roce 1987 při společné výpravě s přáteli do přírody pohraničních hor potkal svoji budoucí ženu Ivanu. Na jaře roku 1989 se přistěhoval do České republiky natrvalo. Bydlí ve Veselí nad Moravou. Adaptoval se tady a zabydlel tak, že snad nikdy nepomyslel na návrat do Nizozemského království. Navázal mnoho přátelských vztahů s dalšími lidmi a především s krajinou Bílých Karpat.

↑ *Národní přírodní rezervace Porážky.*

↑ *Jan Willem Jongepier.*

↑ *Významnou osobností podílející se na ochraně krajiny Bílých Karpat je Ivana Jongepierová.*

„Infikovala mne moje manželka, která kromě vlastní práce na správě CHKO Bílé Karpaty velmi aktivně organizovala akce v rámci Českého svazu ochránců přírody (ČSOP), jako třeba čištění luk. Protože se ona zabývala orchidejemi, tak jsem se já zaměřil na polní plevele, houby a také na publikační činnost.

Předem jsem věděl, že jako vegetarián tady budu mít problém s jídlem a také že mi bude chybět moderní vážná hudba 20. století, které jsem se v Nizozemsku aktivně věnoval. Ale při návštěvě Horňáckých slavností jsem zjistil, že je tady živá folklorní tradice. Byl jsem nadšený z toho, kolik tam bylo posluchačů a účinkujících. A jak se to udržuje. To je kromě přírody Bílých Karpat další z důvodů, proč jsem tady zůstal. Pochopitelně ten první je moje žena."

I zásluhou manželů Jongepierových se Bílé Karpaty staly pojmem, ke kterému se hlásí také místní lidé. A vznikl pojem „bělokarpatský".

„Když jsem se tady v roce 1989 usadil, mnozí lidé v Čechách netušili, kde Bílé Karpaty leží. Lidé znali maximálně jakési hezké pohraniční hory, kde si udělali zastávku při cestě na Slovensko, do Tater. Dnes jsou Bílé Karpaty známým pojmem."

Co pro vás znamenají?

„Velké bohatství a krásu. Vědecky je doložena výjimečnost této oblasti. Podílel jsem se na výzkumech bělokarpatských luk, které prokázaly zdejší největší druhovou bohatost cévnatých rostlin na světě na menších plochách o výměře do 7 × 7 metrů."

Díky čemu je to tady tak zachovalé?

„Předpokládalo se, že to způsobili lidé, kteří se o krajinu dobře starali, nehnojilo se tu a podobně. Ale botanici z Masarykovy univerzity v Brně zjišťují, že důležitým faktorem je mimo jiné čas. Jedním z příkladů je přírodní rezervace Čertoryje západně od obce Malá Vrbka nebo Porážky u Nové Lhoty a Vápenek. Stejné kytky se nacházejí v krajinářsky podobných karpatských oblastech na Ukrajině. Takže to bylo dříve silně propojené."

Jak k udržení krásy Bílých Karpat i s manželkou přispíváte?

„Snahou je zachovat v krajině její jedinečnost a zlepšovat její stav. Například obnovou rozoraných luk návratem k původnímu stavu pomocí vysetí původních rostlin, které pocházejí z Bílých Karpat. Manželka zorganizovala brigádníky, kteří sesbírali semena kolem stovky druhů rostlin. Ty se pak cíleně rozmnožovaly, aby jich bylo dost pro další vysetí. Do podoby luk se tak už vrátilo přes 600 hektarů bývalých polí. Také se nastavil řád jejich údržby. Na podobných řešeních a výzkumech krajiny spolupracují vysoké školy a Český svaz ochránců přírody. Snažíme se pomáhat přírodě udržet to, co k ní patří."

Amatérský botanik a mykolog Ing. Jan Willem Jongepier (*1951) je šéfredaktorem časopisu *Bílé – Biele Karpaty*. Jako překladatel se podílel na publikaci *Louky Bílých Karpat*, jejíž hlavní editorkou je jeho manželka Ivana. Před odchodem do penze vyučoval dvacet let angličtinu na Purkyňově gymnáziu ve Strážnici, kde také koordinoval program Ekoškola.

↑ *Ve Veselí nad Moravou byl v březnu 2024 otevřen Dům přírody Bílých Karpat. Návštěvníkům i mimoškolním aktivitám nabízí řadu forem poznání flóry, fauny i kultury tohoto pohoří, regionální produkty, suvenýry, publikace a informační materiály.*

Spolupracoval při odborných aktivitách v oblasti CHKO Bílé Karpaty, např. botanickém mapování, botanických a mykologických inventarizačních průzkumech. Byl prvním ředitelem Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou.

Ivana Jongepierová vystudovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Dva roky pracovala jako botanička v Krajském vlastivědném muzeu v Olomouci a poté na správě CHKO Bílé Karpaty, odkud odešla v roce 2019 na ústředí Agentury ochrany přírody a krajiny do oddělení maloplošných, zvláště chráněných území. V Bílých Karpatech se zabývá ochranářskou i vědecko-výzkumnou činností, zejména v oblasti ochrany a obnovy bělokarpatských květnatých luk. Vyvinula, odzkoušela a do praxe uvedla řadu originálních postupů sklizně i setí zdejších travino-bylinných směsí. Své zkušenosti, znalosti a nápady předává dál formou přednášek a článků pro odbornou i širší veřejnost. Ve funkci předsedkyně Základní organizace ČSOP Bílé Karpaty je již 40 let.

Ivana a Jan W. Jongepierovi se v roce 2012 stali laureáty Ceny Josefa Vavrouška za dlouhodobý přínos v managementu lučních ekosystémů s vysokou biodiverzitou, za popularizační práci ekologické výchovy v Bílých Karpatech a celé ČR a za mezinárodní propagaci vědeckých i ochranářských výsledků. V jejich ocenění se dále uvádí:

„Patří k nejvýraznějším osobám v oblasti ochrany přírody a krajiny v Bílých Karpatech, dopad jejich práce je však nadnárodní. Postupy vypracované a praktikované v Bílých Karpatech při ochraně a managementu orchidejových luk a lučních společenstev jsou uváděny v lekcích ekologie na univerzitách po celé Evropě."

I takoví lidé žijí v Bílých Karpatech a jsou součástí jejich fenoménu.

BĚLOKARPATSKÉ PŘÍRODNÍ REZERVACE

Pro karpatské území je typické časté prolínání obdělávaných políček, zahrad a luk. To vše ohraničené hustými lesy. Zdejší květnaté louky představují důležité útočiště pro několik desítek vzácných a ohrožených druhů hmyzu. V pohoří se někdy objevují i velké šelmy, například rys ostrovid nebo medvěd hnědý, který sem občas zabloudí ze Slovenska. V oblasti Bílých Karpat se vyskytuje nejméně 20 000 druhů živočichů, z toho alespoň 16 000 druhů hmyzu.

V CHKO Bílé Karpaty je pět národních přírodních rezervací, šestnáct přírodních rezervací a třicet přírodních památek.[1]

Podívejme se na některé z nich podrobněji.

1 Zatímco přírodní rezervace jsou určeny přednostně k ochraně ekosystémů, přírodní památky zajišťují spíše ochranu geologických a geomorfologických fenoménů a také nalezišť nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů.

Přírodní památka za lesem

Když je něčeho málo, říká se, že je toho jako šafránu. K vzácnosti toho známého koření přispívá jeho nesnadný sběr a především malý výskyt. Potvrzují to i Bílé Karpaty. V přírodní památce Za lesem roste **šafrán bělokvětý** (*Crocus albiflorus*). Ono přísloví platí i o něm. Brzy na jaře, když roztaje sníh, zde rozkvétá pouze 100–300 květů. Navíc se jinde v Bílých Karpatech nevyskytuje.

Šafrán bělokvětý tady není součástí původní flóry. Jeho výskyt se v Bílých Karpatech, ale i v Lačnově na úpatí Vizovických vrchů spojuje s taženími napoleonských armád, které přivezly píci a s ní i semena z míst častějšího výskytu šafránu v alpské oblasti.

Přírodní památka Za lesem představuje zlomek bělokarpatských luk a pastvin s mokřadem na severovýchodním svahu Lesné v Javořinské hornatině. Nachází se asi 3,5 km jihovýchodně od obce Horní Němčí v nadmořské výšce kolem šesti set metrů.

Přírodní rezervace Jalovcová stráň

Asi 1,5 km východně od Nedašova se v nadmořské výšce 500 až 660 m n. m. rozkládá členitá výslunná stráň, která spolu s několika pěnovcovými prameništi tvoří od roku 1982 přírodní rezervaci Jalovcová stráň. Jedná se o nejzachovalejší a nejrozsáhlejší jalovcovou pastvinu v Bílých Karpatech s bohatým porostem **jalovce obecného** (*Juniperus communis*) a výskytem ohrožených a zvláště chráněných druhů rostlin.

Jalovec byl dříve na suchých bělokarpatských pastvinách poměrně hojně rozšířený, ale to je dnes minulostí. Proto je přírodní rezervace Jalovcová stráň tak cenná a v Bílých Karpatech a v celém zlínském kraji ojedinělá. Zanedbaná lokalita ožila teprve řízenou likvidací náletů a prosvětlením. V současné době je opět pravidelně kosena a byla obnovena pastva ovcí.

Přírodní rezervace Rasová

Na silnici E50 z Uherského Brodu směrem na Starý Hrozenkov se nachází Nový Dvůr, známý pod místním názvem Rasová. Je tady autobusová zastávka, velké parkoviště a motorest. Asi dvě stě metrů odsud odbočuje z hlavní silnice stezka směřující do pískovcového lomu, kde se nachází přírodní rezervace Rasová. V roce 1991 byla vyhlášena přírodní památkou.